

latfelvétel pontosításának megítélése nyilvánvalóan nem e recenzió feladata, de nagyon jól érzékelteti a szakmai párbeszéd felgyorsulásának és egyáltalán kialakulásának lehetőségét. Keisz Ágoston írása ugyanis a 2008-as Ungvárnémeti-kritikai kiadás adatait kívánja pontosítani, Biró Annamária korábban hivatkozott szövege pedig Szabó Ágnes 2009-es tanulmányával lép dialógusba. Sorolhatnám még a kötetből a példákat – akár a konferencia hozzászólásaira vonatkozó információcserékről –, de így is érzékelhető az a léptékváltás, amely e diskurzust most jellemzi. S így minden remény megvan arra is, hogy – Debreczeni Attilát idézve – a Kazinczy-emlékév „szakirodalmi történésként rögzül majd” (9. old.).

■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ TÓTH ORSOLYA

Tüskés Anna (szerk.): Ars Perennis

FIATAL MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZEK II.
KONFERENCIÁJA

(2nd Conference of Young Art Historians)

BUDAPEST, 2009

CentrArt Művészettörténeti Műhely
Tanulmányok
(CentrArt Arthistorical Workshop
Studies)

PRIMUS GRADUS TANULMÁNYOK
(Primus Gradus Studies)

CentrArt Egyesület, Bp., 2010. 376 old., á. n.

A CentrArt – Művészettörténészek Új Műhelye egyesület az utóbbi években jelentős szakmai tevékenységgel hívta fel magára a figyelmet. Előadásokat, konferenciákat és kutatási programokat szerveznek, hasznos honlapot működtetnek (www.centrart.hu). Mindezek mellett, úgy látszik, folyamatos könyvkiadói tevékenységbe is fogtak, hiszen ez már a második nagyszabású tanulmánykötet, amely kiadásukban napvilágot lát. A Prokopp Máriát köszöntő *Festschrift* után jelen kötet szerkesztője szintén Tüs-

kés Anna művészettörténész, az MTA Irodalomtörténeti Intézetének munkatársa. (A korábbi kötet: *Omnis creatura significans. Tanulmányok Prokopp Mária 70. születésnapjára – Essays in Honour of Mária Prokopp*. Szerk. Tüskés Anna. CentrArt Egyesület, Bp., 2009. Recenzióját lásd Prajda Katalin tollából a *BUKSZ* 2009. őszi számában.) A tanulmánykötet nagyobbik része egy konferencia anyagát tartalmazza, amelyet a kolozsvári Entz Géza Művelődéstörténeti Egyesülettel közösen a CentrArt Egyesület szervezett, fiatal művészettörténészek részvételével. A budapesti esemény egy konferenciasorozat második állomása volt: az első ülészakra 2008-ban Kolozsvárott került sor, ám az ottani előadások ez ideig még nem jelentek meg. A konferenciasorozat 2011 őszén ismét erdélyi fordulóval folytatódik: Marosvásárhelyen. Amint a kötet elején közölt programból is látszik, a 2009-ben az ELTE-n eléggé nagyszabású konferenciát tartottak: párhuzamos szekciókkal, neves szekcióelnökökkel és összesen 48 előadóval, közülük 6 határon túli résztvevővel. Az előadások témája változatos: az európai művészettörténetnek a középkortól napjainkig terjedő minden korszaka szerepel, építészettörténeti és művészettörténeti tanulmányokban egyaránt. A legtöbb tanulmány, konkrét műalkotásokból kiindulva, egy-egy jól körülhatárolható témát elemez.

Sajnos nem minden konferencia-előadás került be a kötetbe, amely az eseményt követően meglepően hamar jelent meg. A 2009. novemberi konferencia után a kötet ünnepélyes bemutatójára 2010 májusában került sor az ELTE-n. Feltehetően ez a sietség az oka annak, hogy számos szerző – köztük sajnos a konferencia erdélyi előadóinak többsége – kimaradt a gyűjteményből. A kötet ezen részében Bibó István köszöntőként elmondott szövege mellett összesen 35 tanulmány kapott helyet. A konferencia anyaga mellett a kötet még két csokor, eredetileg más célra készült tanulmányt tartalmaz. Az egyik egység címe: *CentrArt művészettörténeti műhely tanulmányok*, az itt található szövegek az egyesület által szervezett előadásokon hangzottak el 2006 és

2009 között. A harmadik rész – *Primus Gradus tanulmányok* – az ELTE Művészettörténeti Intézetében kezdeményezett, ám meg nem valósult folyóirat számára írott négy tanulmányt tartalmaz. Megjegyzendő, hogy az intézet időközben online folyóiratot indított, *Aria – Művészettörténeti Tanulmányok* címen (<http://aria.elte.hu/>). Természetesen ennek a két résznek a szerzői is fiatalnak mondhatók, és ennek a szerkeszetnek köszönhető, hogy néhány szerző két tanulmánnyal is jelentkezik a kötetben. Az egyes nagyobb egységeket belső címlapok nem jelzik, csak a tartalomjegyzékből derül ki, eredetileg melyik tanulmány milyen alkalomból készült.

A tanulmányok többségének témája a történeti Magyarország művészete, és a többinek is van magyar vonatkozása. Így Prajda Katalin Filippo Lippi kettős portréját (New York, Metropolitan Museum) érintő kutatásait a fontos magyarországi kapcsolatokkal rendelkező Scolari család inspirálta; Koruhely Nikoletta XVII. századi angol portréfestészetnek szentelt tanulmányának kiindulópontja Sir Peter Lelynek a Szépművészeti Múzeumban őrzött festménye. Jakab Péter egy firenzei oltár kapcsán Kapisztrán Szent János itáliai ikonográfiájáról ír. A tanulmányok nagy részére amúgy is jellemző, hogy a magyarországi művészeti jelenségeket is természetes európai összefüggéseikben vizsgálják – legyen szó a pozsonyi Szent Márton-dóm összevetéséről a bécsi Stephansdommal (Schmidt Péter), vagy a velencei kútkavák Magyarországra kerüléséről (Tüskés Anna). Alig néhány tanulmánynak nincs magyarországi vonatkozása – ilyen Körmenty Klára Anna írása két kortárs egyházi épületről, valamint Veress Ferencé Savonarola művészetre gyakorolt hatásáról. Utóbbi tanulmány azért is kilóg a könyvből, mert – egy magyar nyelvű kötetben – véleményem szerint indokolatlanul olasz nyelven látott napvilágot. A magyar nyelvű szövegekhez egyébként idegen – többnyire angol – nyelvű összefoglaló tartozik.

Még néhány jellegzetességre felfigyelhetünk a kötetben: közéjük tartozik például a XIX. század fordulója építészetének és művészetének szen-

telt kiemelt figyelem. Ez részben abból is adódik, hogy az idevágó konferenciászakciókból minden előadás beke-reült a kötetbe, míg egyéb (elsősorban a barokk és a XX. századi) szakciók sokkal hiányosabban szerepelnek a publikált változatban. Jól megfogható ugyanakkor az érdeklődés, amely a korszak iránt megjelenik: a kiemelt témák közé tartozik a magyar részvétel a világkiállításokon és egyéb hasonló rendezvényeken (Székely Miklós, Süle Ágnes Katalin), a nemzeti építészeti kérdései (Tóth Beáta Erzsébet Lechner Ödönről, Torma Ágnes Schmal Henrikről, Tornallyay Éva Zrumeczky Dezsőről), valamint a XIX–XX. századi műgyűjtés- és múzeumtörténet kérdései (Semsey Balázs, Tüskés Anna, Rózsavölgyi Andrea).

A tanulmányok nézőpontja egyébként változatos: a „tisztá” művészettörténet mellett régészeti jellegű, valamint elsődlegesen történelmi megközelítéssel dolgozó írások, továbbá kimondottan esztétikai-elméleti fejtegetések is szerepelnek a kötetben. A festészet, szobrászat és építészet mellett nagyobb hangsúlyt kapnak az iparművészeti témák is. Nézzük közelebbről a középkori művészettel foglalkozó tanulmányokat, amelyek a recensens szűkebb szakterületét érintik. A kötet legelső tanulmányában Mecszi Beatrix számol be a középkori Magyarország talán legkorábbi fal-képtörödékeiről, amelyek a visegrádi esperesi templomból kerültek elő, és nagyrészt dobozokba gyűjtve várják feldolgozásukat. A szerző egyelőre néhány összeillesztett töredékről tud beszámolni, maga a művészettörténeti feldolgozás még a jövő feladata. Szintén Árpád-kori falképekkel foglalkozik Rostás Tibor, aki a Délvidéken feltárt két emléket – Kaporna falképeit és a szávaszentdemeteri ferences templomban régészeti feltárás során előkerült töredékeket – ismerteti. A tanulmány a falfestmények előkerülését, építészeti és történelmi kontextusukat taglalja, valamint kísérletet tesz a többnyire töredékes figurák és jelenetek ikonográfiai azonosítására. A további feldolgozást itt is egy következő tanulmányra ígéri a szerző. Tisztában művészettörténeti Raffay Endre írása, amelyben az esztergomi Szent Adalbert-székesegyháznak

a magyarországi gótika kezdeteiben játszott szerepét értékeli újra. Források, feliratok és részletformák megfigyelésén alapuló építészettörténeti írás Weisz Attiláé az újtordai templom középkori épületéről, míg Szőke Balázs tanulmánya egy speciális épülettípust, a behúzott támpillérekkel épített késő gótikus templomtereket elemzi. A Szentháromság középkori ábrázolási típusaira reflektál kritikusán az a két XVI. századi erdélyi antitrinitárius kiadvány, amelyeket N. Kis Tímea tanulmánya elemez. A műhelytanulmányok között is van két középkori témájú: egy régészeti (Terei György az Árpád-kori Kána falu feltárásáról), valamint Bécs és Pozsony templomainak már említett összehasonlítása (Schmidt Péter). A tervezett folyóirat számára egyetlen középkori írás készült el: Jankovics Norbert elemzése a tarnaszentmáriai különös kis román kori templom kőfaragványairól.

A más korszakokat feldolgozó tanulmányokon is hasonlóképpen végigtekinthetnénk, de ehhez inkább ajánlott kézbe venni magát a könyvet. Mint említettem, minden művészettörténeti korszak kutatója találhat magának csemegéket benne. Ha a kötetet egyfajta helyzetképnek tekintjük, elmondható, hogy a hazai művészettörténet szakma utánpótlása biztosítottnak látszik, hiszen a kötetben igen kiváló tanulmányok is vannak, és a legkülönbözőbb, korábban részben figyelemre nem méltatott témák is terítékre kerülnek.

A gyors megjelenéssel magyarázható néhány egyenlenség a szövegekben. A szövegek és a jegyzetek számos helyen igényelték volna a körültekintőbb (és persze időigényesebb) szerkesztést – úgy tűnik, a jegyzetformátumok egységesítésén kívül a szövegek gyakorlatilag abban a formában jelentek meg, ahogy szerzőik az előadás után leadták őket. A rövid átfutási idő ellenére a kötethez használható mutató készült. A tördelés maga egyszerű, a fekete-fehér képek többsége egyhasábos szélességben, a szöveg közé tördelve látható. Sajnos a választott betűméret túlságosan kicsi – nyilván ez volt az ára annak, hogy a tervezett nagy mennyiségű szöveg egy kötetben jelenhessen meg, de a

jó olvashatóság rovására. Lehet, hogy ez éppen a fiatal művészettörténészek számára nem szempont – de olvasóik közül sokaknak bizonyosan az. A konferencia szervezőinek a kötet kiadásával egyik céljuk az volt, hogy a fiatal kutatók eredményei minél szélesebb körben hozzáférhetőek legyenek. Ezt szolgálja az a terv is, hogy a kötet az egyesület honlapjáról letölthető digitális formátumban is hozzáférhető lesz, ahogy ez már megtörtént a Prokopp Mária tiszteletére kiadott korábbi kötettel is.

A egyesület elnöke, Székely Miklós így ír az előszóban az egyesület létrehozásáról és az azóta eltelt időről: „Feladatunk nagyobb volt, mint hittük, elszántságunk és kitartásunk nagyobb volt, mint hitték mások.” Reméljük, hogy mind a fiatal művészettörténészek lelkesedése, mind az egyesület támogatások megszerzésében megnyilvánuló tehetsége lehetővé teszi további hasonló konferenciák megrendezését, és kötetek kiadását.

■ ■ ■ ■ ■ JÉKELY ZSOMBOR

Molnár Antal – Szabó Ferenc SJ: Bangha Béla SJ emlékezete

JTMR–Távlatok, Bp., 2010. 400 old., á. n.

A szakirodalom az 1920-as évek egyik legbefolyásosabb véleményformálójaként tartja számon Bangha Bélát. A jezsuita páternek a katolikus sajtómozgalom vezetőjeként, különböző folyóiratok szerkesztőjeként és az általa 1918-ban alapított Központi Sajtóvállalat irányítójaként jelentős része volt a keresztény-nemzeti ideológia alakításában. Közéleti súlyának ismeretében ugyanakkor meglepő, hogy személye nem váltotta ki a történészek mélyebb érdeklődését. Ebben többek között a róla kialakult kép egyoldalúsága játszhat szerepet. Tény, hogy a „harcos katolicizmus” konfrontatív stílusú képviselőjeként gyakran folytatott éles polémiákat, nem kímélve az általa „destruktívnak” nyilvání-